

Ac Cicerio dominum Juri consuli Oraeulum totius civitatis appellat, utpote quia ad Jurisconsultos de omnibus divinis & humanis rebus referebatur; idenque & in Senatu & apud Populum, & in causis amicorum & domi & militiae, consilium suum, fidemque præstabant.

His autem privilegiis ac prerogativis gaudent Advocati, si ut ait Author Batava Arcadiæ, munere suo innocentier utantur & prudenter, si intelligent se inventos subficio laborantibus, & præmonito judicantibus: illi vocem Patronum commendent; his viam quia ad jus eant, monstrant; si non se præbeant ministros alienæ malignitatis, potiusque sibi ipsi interdican advocatione, quam flagitios, quorum mens est in iugulis, lingua in perjuris, manus in sceleribus in suum recipient patrocinium. Aliens utilitates suis procurent laboribus: huc advocent solertia forensim, præsidia doctrinæ, & decora eloquentia, eaque omnia mirantur limata probitate; si nihil dicant ad fine vanitatis, nihil animo mentiendi, & obnubilandi verum, nihil capiose & lingua bisulca. Si si iis affectus, qui aequi bonique Patronum decet, non qui est in stomacho litigatori. Si ubi tribunal adfisterint, ratione certent, non probris, argumentis rerum, non licentia convitandi; denique non rem clamore peragant, sed pudore & amore suorum clientum. Si non sint Legum contortores, sed fidi Interpretæ, non turbidi altercatores: non dari oris latorates, sed commodi Oratores: non liuum latores, sed putatores, non canine iracundi, sed validæ facundi: Si nunquam simulatas iras alieno dolori locent, non clementes habeant ludificati, non præda. Si conster eos probitatis augmenta querere magis, quam incrementa pecunia. Neque cum elegerint necessitatem standi, criminentur jus sedendi, sed perpetuo tribunal venerentur. His profecto non tantum proxima Judicii autoritas, sed & ad minuendas dicimur, dasque lites in iis Reipublica subfdium.

Justitia igitur Sacerdotes debent esse Jurisconsulti, quem ab iniquo separant, lictum ab illicito discernentes, bonos non solum metu pœnam, verum etiam præmiorum exhortatione efficerent, veram, & non simulata Philosopiam affectantes. I. D. de iust.

Hinc Magistratus & judicialis dignitas ipsiis praælia semper sunt demandata, ut Legum executio juris bene gratias committeretur. Nam probe Terentius moneret: Quid cum illis agas, qui neque jus, neque bonum atque æquum sciunt; melius, peius, profit, oblit, nil vident, nisi quod lubet? Vero namque verius est nunquam Principibus, res præfexim arduas felicitate cessisse, nisi ubi viri periti, doctrina, gravitate, prudentia, & ofu præstantes fuerint adhibiti: Unde David Psal. 2. ver. 10. ait. Et nunc Reges intelligite: erudimini, qui judicatis terram.

Rabula autem forensi non magis sunt Jureconsulti, quam Empitici dicendi sunt Medici, cum non tam Justitiae, quam ligandi tradant vias; E quorum numero ille est, qui apud Horatium dicit:

Jus anceps novi, causas defendere possum.

De iustis etiam Advocatis jam olim conquisti sunt homines, venire Advocationes, venire etiam prævaricationes, in lites coiri, & gloria loco ponit ex spolis civium magnos & status habere redditus, & nihil publicæ mercis tam venale esse, quam istorum perfidiam. Qui si jurgia ex industria protelare præsumunt, Legum contortores, honorabiles togati, & vultures togati: Litus autem concinnotores, si novas Leges simulatis captionibus, & cavillis improbis, in longum ducere moliantur. Caufarum vero concinnatores appellantur in I. nequissim 9. circa Adversarios 2. D. de officio Proconsul. Certe sine istis perfidis feliciores futura essent Respublicæ, ac litigia cœlarent inter homines.

De veris autem & justis Advocatis Daniel Propheta dicit: Qui doxi fuerunt, fulgebunt quasi splendor firmamentis: & qui ad iustitiam erudiant multos, quasi stellæ in perpetuas æternitates. I. 12. ver. 15.

Græci autem Romanique Oratores ad Reipublicæ pertinient abuso eloquentia, multa mala peperere. Ideo ab Aetopago veluti Sacra amanda est hac ars, ipseque Patronus affectus movere verabatur; quippe astimabant hi Judices nihil esse tam tyrannicum, quam armillata oratione fascinare, & popoli mentes, Judicium Religionem, Senatus gravitatem convertere. Et vero surgit ad dicendum Orator, unus inter innumerous, sublimis inter Reges & Princes, sine satellito tyrannidem tamen exercet in omnes, dum arte tanta vocem habitumque corporis ad orationem attenuat, ut durissimas quasque mentes, qua velit, inflectat, la-

ctrimalisque & suspitia pro nutu elicit, tot infligit vulnus, & quod oculorum jactus; tot tela intorquet, quod vocis conatus; toties palmam metat, quoties manum moveret; nec plura verba loquatur, quam victorias. Unde Athenæ fallendi artem eloquentiam; Sophistas vero præstigiatores infami convitio appellarent, quasi mendacia vanissima orationis obducta fuso ingerant autibus, & argumentis aggrediantur a veritate aliena. Verum enim vero hos magis multis Magistratum candidæ mentes. Graves illi, neque adulatio implorantium open, quam iustitia & fama pietas laudibus implet.

Severitatem, & integratatem Aetopagitarum artas haec nostra non ignoravit, qui missa Oratorum eloquentia, catalytique munericus, denique ad omnem mercedem cœsi pro exequitate cause reum dannant, aut absolvunt. Denique hos cum incensus, gestuque gravitate, tum virtute sanctitate nemo non puer, quemadmodum isti Galli, qui Roma expugnata ejusmodi porporatos Senatores instar tot Numinum primum venerati sunt.

Causas apud Judices orare, & vel nocentes accusare, vel adesse ferdidatis, olim magnificum & liberale munus fuit, etiam hominum quibus summam rem in castris aut Senatu Respœblica credebat. Non satis in acie Pompejus, quam sub Judicibus stetit; Primum Cœfates, cum jam omnia possent; tam rei interdum ad advocatione malebant, quam summa autoritas suffragio, adesse.

Unde forum Romanum olim palestra & gymnasium fuit; ubi juvenes Patricii & scholarum umbra ad lucem erumpentes nobiliori pulvere exercabantur. Julius Cesar penè adolescentis ibi sua eloquentia rudimenta posuit; ibi M. Antonius ex ephesis emergens solertia perorandi omnibus probavit: ibi Cælius filius inuenit exata vere Poliam Atratinam patrem accusavit, & ipse vicissim ab Atratino adolescentem accusatus est.

Quid dicam Pompejos, Crassos, Catones, Hortensios, Marcellos, Brutos, & Princes omnium Tullios, aliosque non paucos, qui facundia sua forum illustraverunt? Tantum ingenua hæc exercitatio ad ingenuos solos pertinebat. His autem præter gloriam nulla erat merces.

Supereft, ut videamus, num ob res minimas Judicis officium implorandum sit? Licit de jure ob rem minimam judicis experiri haud sit prohibitum, honorabilis tamen erit non litigare pro modo, ad exemplum Christi, qui ad excercendam patientiam nostrarum, de rebus que sunt facile recuperabiles, contendit judicio non vult, sed quamvis optimo jure nitatur, omitti juris perfectionem. Non improbat Praetor, inquit Ulpianus, factum ejus, qui tantum habuit re carere, ne propter eam scepis litigaret &c. I. 4. §. 1. D. de alien. jud. mutand. caus. fact. Nihilque viro bono & quieto, & bono civi magis convenit, nihil honestius, neque tutius, quam ab omni contentione abesse.

Et certe non modo liberale est paululum nonnunquam de jure suo remittere, sed interdum etiam fructuosum, cum in litis melior sit certa pax, quam sperata victoria. Ac docet I. 25. §. 6. D. Locati, Modicum aequo animo ferendum esse: Unde Martialis in quandam litigaturientem ludit:

Non de vi, neque cede, nec veneno.

Sed lis est mihi de tribus capillis.

Prætori Mediolanensi haec verba inscripta esse Italiam retinet Scriptores tradunt. In controversiis causarum, capitales iniurias orientur; sit amissio expensarum, labore animi exercitur, corpus quotidie fatigatur; multa & in honesta crimina id consequuntur, bona & utilia opera postponuntur, & qui saepe credunt obtinere, frequenter succumbunt; ac si obtinent, computatis laboribus ex expensis nihil acquirunt.

Quid si invicem mordeatis, & comeditis; videte, ne ab invicem consumamini, inquit Paulus ad Galatas 5. ver. 15.

Carolus IX. Galliarum Reges Legem tulisse memorie proditum est, ut quicunque item intendenter, dependere in Fiscum Regium duos aurores, recipiendos si jure litigante constaret; fin perperam, relinquendos.

In litium execrationem aliquis ita cecinit:

Introitus facilis, gravis exitus, & labor intus,

Dicere me faciunt, quod lites sint Labyrinthus;

Hanc vitam vita, si vir sis Israelita;

Mors est non vita, vivere semper ita.

Recte ergo Ulpianus, verecundiam ejus qui lites execratur, non esse vituperandam.

Unde contentiones in vobis, nisi ex concupiscentiis ve-

stris?

stris? inquit Jacobus in Epist. sua cap. 4. Honor est homini, inquit Salomon, qui separat se a contentioneibus; omnes autem stulti miscentur contumeliis.

Hinc & minoribus viginti quinque annis subveniunt per in integrum restitutionem, non solum cum de bonis eorum aliquid minuit, sed etiam cum interficiunt ipsorum litibus & sumptibus non vexari, ut inquit Ulpianus in I. Minoribus. 6. D. de Minorib.

Convenit etiam gravi Præsti curare, ut quieta sit Provincia quam regit, I. 13. D. de officio Presb. tranquillitatem, ac concordiam amare, partes ad pacificendum ac transigendum suadere, quia dubii sunt lictum eveniunt. Enim vero,

Curia dat curas, non sit tibi Curia cure;
Si Curiam curas, faciet tibi Curia curas;
Vivit secure, cui non est Curia cure.

SECTO III.

De Quæstionum seu Tormentorum usu, Judicium cumque tum in iis exercendis, tum in humaniori præferenda parte, Officiis ac adversus negligentes poenis,

Art. XL. Quæstionum seu torturorum usus improbatus, ut crudelis & periculosus.

XLI. Quid Judicii rutius, in nimia lenitate vel in se veritate modus excedere.

XLII. Additiones, seu Regule quadam a Judicibus observanda, potissimum in criminalibus, ut benignus procedant.

XLIII. De Judice per imperitiam aut dolum, litem suam faciente.

XLIV. Judices sequi debent receptiones a juris peritis sententiis, & in dubiis eos consulere.

XLV. In dubiis etiam humaniorem tenentur anteponere partem.

XLVI. Varie quæstiones contra Judices delinquentes inseruntur.

XLVII. An pendente delicti accusatione, Judge administratione munericis interdicatur? Deciditur ope distinctionis.

XLVIII. Quinam ab officiis publicis arceantur? Infames presertim, ac perjuri.

XLIX. Leges nonnullæ contra Judicem imposito munericis non facientes.

L. Epilogus ex Cicerone ad Judices hortatione.

Preciosus Conscientia Thesaurus.

Omnia certitudo supremus Judge Deus.

¶ A Nin Republica Christiana licitus sit quæstionum & tormentorum usus, multa ab aliis disputata sunt; quæ jam exequi in animo non habeo, tanquam huic materia minus affinia. Sed breviter ac per transnum.

Illud certum est, Deum Optimum Maximum in tota sacra Scriptura id Judicii nonquam imperativa, ut in ambiguis & latentibus delictis, ad manifestando eorum Autores ad torturam recurrit. Nec gens Hebreæ, legum forensium Mosaicum apposite tenax, ab eversis Hierosolymis, tormentis ad investigandam veritatem ultra est, ut alii annoverant.

Sunt qui credunt, Ethnicum & plane Tyrannicum torturæ esse inventum. Nec desunt, qui Tarquinium superbum, aut Tyrannum aliquem eo immaniorem tormentorum inventorem ac Autorem credunt.

Id certe acerbissimum est, ut Liberi civesque torqueantur. Apud Romanos, gentium victores, servos tantum torturæ receptum erat, quorum misera apud eum populum erat conditio. Quadrupedibus enim æquiparantur, I. 2. §. 2. D. ad Leg. Aquil. Ac Domini in iis olim jus vita necis qui habent, I. 1. §. 1. C. de his qui sunt suæ vel alie. ni juris, & §. 1. Inst. cod. Jure civili etiam pro nullis habent, I. in personam 12. D. de Reg. Jur. ac in eos nulla cadit injuria. §. 3. Inst. de Injur.

Miracum igitur desino in costumentis suis sevatum. Tonus autem Digestorum de Quæstionibus titulus de servis forte solis mentionem facit; Ac corpus liberum non esse torturandum, evidenter evincit I. quis, 12. D. de Quæst. Ubi Ulpianus ait: Si quis, ne quæstio de eo agatur, liberum se dicat, Divus Hadrianus rescripsit, non esse eum ante tor-

quendum, quam liberale judicium experiar. Ac Callistratus in I. 15. C. cod. Ex libero homine, pro testimonio non vacillante, quæstionem haberi non oportet.

Verum enim vero subversa libertas, non tantum Caligula, Nero, Domitians Imperatores, hac in re peccarunt; sed & tandem pro jure obtinuit, ut liberi homines plebejæ conditionis in atrocium criminum suspicione torqueri possent, I. 3. & 4. C. de Quæst. in dignitate vero constituti tantummodo in criminis lata Majestatis, I. 11. §. 16. C. cod.

Angli vero tortura confessionem non elicunt, ut ex Baccalino, ac Thoma Smitho refert Author Batava Arcadiæ. Ac Antonius Gomezius Resolut. tom. 3. cap. I. 3. refert, quod in aliquibus Regnis & locis non potest per Judicem in delictis imponi tortura, ut in Regno Aragonensi & similibus.

Et certe, rem crudelē esse torturam plerique statuunt; ex qua plerisque, dum torturant, deficerre solere, refert Ulpianus in I. aut damnum 8. §. 2. D. de poenis, quam crudelē appellant conditionem ipsi Imperatores, in I. Decuriones 16. C. de Quæst. Severus per tormenta quærendi indagationem, in I. 10. C. de dignit.

Notum quoque, quod illa iure merito dicitur, Mennit qui ferre potest, menit qui ferre non potest.

Modis autem torquendi inmanes ac atrocēs alii resulerunt; Farinacius in præz. crimin. quæst. 38. a. n. 60. usque ad 72. quinque modos maxime uitiosos ibi describit, ad quem Lectores remitto. Hæc vero omnium Jureconsultorum confitens sententia est, non oportere patronos esse Judices ad torquendum, sed caute, cunctanter, circumspicte, ac summa cum moderatione, in eo procedendum.

Res enim periculissima est tortura; raro ac difficulter igitur, & non absque in dicti argumentisque strenuissimis, tormentis subiectiōnēs est captivus. Judicem enim non oportet in causis criminalibus, ubi agitur de præjudicio irreparabili, ut de tortura infligenda, vita adimenda, festinare, & precipitata voluntas Judicis est novare Justitiae.

Iis autem in locis, ubi vel ex lege, vel more, vel priviliegio, non nisi in confessum capitales sententiæ dicuntur, tortura necessario infligi debet, si reus nolit confiteri. Apud Italos vix mortis poenam irrogari, quin Reus vel ore proprio crimen factus sit, vel proper absentiam & contumaciam pro confesso sit habendus, author est Antonius Faber in suo C. lib. 9. tit. 11. definit. 16. in fin. Idem moribus Flandrensis observari ex Damhouero, refert Author Batava Arcadiæ, qui etiam tradit, eam generalem Hollandie confuetudinem affirmare quosdam ex Senatoribus, licet alii ex Dominis confuetudinem eam in contradicitorio jucicio probari non posse contendereat.

Jure civili in dignitate positæ, aliaeque honestæ personæ ab ecclœsiæ etiam exemptæ, I. nihil 17. C. de Quæst. verum nusquam eam Legem observari, tradit Grotius nevegen ad dict. leg.

Debet autem curare egregius Judge, ut questio rite sit & non tyrannice. Postquam Reus duabus fuerit ad locum torturae, benigne cum admonere debet, ut veritatem simpliciter confiteatur, nec velint pertinaciter negando tam dura tortenta pati, ac parata esse videret. Quid si tamen ad questionem venientum sit, ita eam habere oportet, ut Reus salvus sit vel innocentia, vel supplicio, I. questionis modum 7. D. de Quæst. Acilicet questionis modus Judicis arbitrio sit relietus d. 7. illud tamen non minus verum est, quod Judge in modo non immoderate debet Reum torturare, sed moderate, & ita ut remaneat salvus & illatus; ut tradit Farinacius in præz. crimin. q. 38. n. 52. §. 53.

Verum enim vero, notissimum est, ut Carpzovius præz. 41. crimin. pars 3. q. 116. n. 11. saepe Judices tales non esse, quales jure esse debent: plerique namque Judicium criminalium dictiones, ne dicant crudeliores, qui rigorissime super dorum pauperum incupitorum procedure, & contra omnes juris terminos, approbatos mores, & usus consuegatarios alios perdant, alios mactant, alios mancos redunt. Legum sanctitatem violant, & humanam societatem evertunt, Carnifices non Judices I. 2. C. de Exalt. Qui superstitione in carcere detrusum statim tortura subiecti, nec prius inquitur, an crimen perpetratum sit nec ne an veritas criminis aliter habeti possit & an copia indiciorum data sit quibus inconsideratis, statim ad cruciatum, ignem, tormentum, & supplicium recurrunt. Ut non immerito, quod olim conqueri sunt Ordines Imperii, ad

